

Ascetische verhandeling van Abt Johannes higoemeen¹ (kathêgoumenos) van de monniken op de berg Sinai, welke hij gestuurd heeft aan Abt Johannes, higoemeen van Raïthoe.

Deze verhandeling is ingedeeld in dertig hoofdstukken, gelijkend op trappen van een ladder die wie hen bestijgen opvoeren van de laagste trap tot de hoogste. Daarom heet dit boek ook

L a d d e r

Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου Κλίμαξ τοῦ
παραδείσου

Eerste Trap: Ascetische verhandeling over de gewelddadige verzaking (apotagē²) aan het lichtzinnige leven en over het opzoeken van de eenzaamheid (anachôrêsis).

1. ³ Onze goede, meer dan goede, algoede God en Koning – het is immers goed met God te beginnen, als men zich tot Gods dienaren richt – heeft alle door Hem geschapen redelijke wezens vereerd met de waardigheid van de vrije wil (*autexousiotês*). Sommigen van hen nu zijn zijn vrienden, anderen trouwe, anderen onnutte dienaars (cf Lc 17,10). Sommigen zijn volledig van Hem vervreemd (*apoxenôd*). Weer anderen tenslotte zijn, ofschoon ze zwak zijn, toch tegenstanders.

2. Wij, onwetenden, heilige vader, menen dat bij uitstek (*kyriôs*) vrienden van God zijn de Hem omringende intelligente en onlichamelijke wezens⁴, dat trouwe dienaars zijn, zij die zonder talmen en integraal zijn alheilige wil volbracht hebben en volbrengen, dat onnutte dienaars zijn, al wie er groot op gaan het goddelijk doopsel te hebben mogen ontvangen, maar die de met Hem gesloten verbintenissen niet oprecht zijn nagekomen. Als van God vervreemden en als zijn vijanden zullen wij beschouwen allen van wie wij zien dat ze niet gedoopt zijn of een vals geloof aanhangen⁵, terwijl zijn bestrijders zij zijn die niet alleen Gods gebod negeren en van zich afwerpen, maar ook zij die hen, die Gods gebod nakomen, hevig bestrijden.

3. Daar nu elk van de hiervoor genoemde categorieën een eigen en aangepaste verhandeling vergt, heeft het voor ons, ongestudeerden, geen nut om nu over deze allen uit te weiden. Maar kom, kom, laten wij nu onze hand, die hun onwaardig is, in een gehoorzaamheid, die geen onderscheiding maakt (*adiakritos*), uitstrekken naar de trouwe dienaars van God, die ons godvruchtig noopten en gelovig dwongen. Laat ons de pen voor de uiteenzetting opnemen die hun kennis ons aanreikt. Laten we deze pen dopen in hun sombere (cf Lc 24,17) en tevens stralende⁶ nederigheid, en laten we haar rusten op hun gave (*leios*)⁷ en blanke⁸ hart als op een soort papier, of beter, als op geestelijke stenen tafelen⁹ en Gods uitspraken nauwkeurig optekenen. Laten wij zo spreken.

4. God is van allen die tevoren vernoemd werden, van allen het leven en van allen het heil: van gelovigen en ongelovigen, van rechtvaardigen en onrechtvaardigen, van godvruchtigen en goddelozen, van wie in de ban zijn van hun hartstochten (*empathês*) en van wie van hun hartstochten bevrijd (*apathês*) zijn, van monniken en wereldlingen, van wijzen en onwetenden, van gezonden en zieken, van jongeren en mensen op gevorderde leeftijd, zoals de uitstorting van het licht, het zien van de zon en de opeenvolging van de seizoenen. Dat kan ook niet anders, want "er is geen aanzien des persoons bij God" (Rom 2,11; Ef 6,9)¹⁰.

5. ¹¹De goddeloze (*asebês*) is een redelijk, sterfelijk wezen, dat vrijwillig het leven ontvlucht, en zijn eigen Schepper, die altijd is, als niet bestaande beschouwt.

6. ¹²Wetsovertreder (*paranomos*) is hij die de wet, die van God komt, met zijn eigen slechte gesteltenis interpreteert (cf Rom 1,18) en meent in God te geloven, alhoewel hij een godvijandige ketterij aanhangt.

7. ¹³Christen zijn is navolging (*mimêma*) van Christus voor zover een mens dat vermag, in woorden en in daden en in gedachte, terwijl hij correct (*orthôs*) en onberispelijk gelooft in de heilige Drie-eenheid¹⁴.

8. ¹⁵Vriend van God (*theophilês*) is hij die deel heeft aan alle natuurlijke (*physikos*) en zondeloze dingen en niet nalaat het goede dat in zijn vermogen ligt te doen.

9. ¹⁶Zelfbeheersing (*egkratês*) bezit hij die midden tussen bekoeringen, valstrikken en verwarring (*thorybos*) verkeert, en uit alle macht de gedragingen tracht na te volgen van wie zich van de drukte (*thorybos*) bevrijd hebben.

10. ¹⁷a. Monnik is hij die de orde en de conditie (*katastasis*) van de lichaamlozen (*asômatos*; engel) verwezenlijkt in een stoffelijk en beoedeld lichaam.

b. Monnik is hij die zich alleen houdt aan de geboden van God, op ieder ogenblik, op iedere plaats en in iedere aangelegenheid.

c. Monnik is voortdurend geweld¹⁸, de natuur aangedaan, en onafgebroken bewaking van de zintuigen

d. Monnik is een zuiver (*hêgnismenos*) lichaam, een reine mond en een verlicht verstand.

e. Monnik is een in smart gedompelde ziel, die zich verdiept in de voortdurende herinnering aan de dood, of zij wakker is of slaapt.

11. Zich terugtrekken uit de wereld (*anachôrêsis kosmou*) is vrijwillige haat en verloochening van de natuur, om wat boven de natuur is te bereiken.

12. Al wie de dingen van het leven met enthousiasme hebben verlaten, hebben dat ongetwijfeld gedaan of omwille van het komend Koninkrijk, of wegens hun vele zonden, of omwille van hun liefde tot God. Als geen van deze drie genoemde motieven¹⁹ hen hierin geleid heeft, heeft hun zich terugtrekken (*anachôrêsis*) geen zin. Hoe dan ook, onze goede Scheidsrechter wacht op de afloop van onze wedloop wat hij ook weze²⁰.

13.²¹ Dat hij die zich uit de wereld heeft teruggetrokken (*exerchomai*) om de last van zijn zonden kwijt te raken, hen navolge die vóór de graftomben buiten de stad neerzitten (*kathêmai*), en dat hij geen einde make aan zijn hete en vurige tranen en aan de geluidloze weklachten van zijn hart²², totdat hij met eigen ogen ziet dat Jezus is gekomen, de steen der verharding van zijn hart heeft afgewenteld, en Lazarus, onze geest (*nous*), van de banden van de zonden heeft bevrijd en de engelen, zijn dienaars, heeft bevolen: "Maak hem los uit zijn hartstochten (cf Joh 11,44) en laat hem vertrekken naar de gelukzalige hartstochtloosheid (*apatheia*)." Als hij zo niet handelt, dient zijn zich terugtrekken voor niets.

14. Als wij Egypte²³ en de Farao willen verlaten en ontvluchten, hebben²⁴ ook wij beslist een Mozes nodig als middelaar tussen God en ons, opdat hij voor ons, staande tussen ascese (*praxis*) en beschouwing (*theôria*), zijn handen naar God uitstrekt, opdat wij, door deze gids geleid, door de zee van onze zonden trekken en de Amalek van onze hartstochten voor ons op de vlucht jagen (cf Ex 17, 8-13). Zij werden misleid zij die op zichzelf betrouwen en zich inbeeldden helemaal geen gids (*prohêgoumenos*) nodig te hebben²⁵.

15. Zij, die uit Egypte zijn getrokken, hadden Mozes tot leider, zij die uit Sodom zijn gevlucht, een engel (cf Gn 19,1-16). De eersten gelijken op hen die de hartstochten van de ziel²⁶ genezen met de hulp van geneesheren, dat zijn zij die uit Egypte wegtrokken. De tweeden gelijken op hen die zich van de onzuiverheid (*akatharsia*) van hun erbarmelijk lichaam verlangen te ontdoen, waarvoor zij de hulp behoeven van een engel, ofwel van iemand die op een engel gelijkt, om mij zo uit te drukken. Want overeenkomstig met de (graad van) ontsteking van onze wonden hebben wij een zeer deskundige arts nodig.

16.²⁷Ja waarlijk geweld (*bia*)²⁸, en onophoudelijke pijnen (cf Mt 11,12) hebben zij nodig die ondernemen in hun lichaam naar de hemel op te gaan, en vooral in de beginstadia van hun verzaking (*apotagê*), totdat onze genotzuchtige aard en ons ongevoelig hart in de toestand worden gebracht van liefde tot God (*philotheia*) en reinheid (*hagnismos*) door duidelijke rouwmoedigheid (*penthos*).

17. Want waarlijk zware inspanning, ja, zware inspanning is het, en veel en ondraaglijk is de bitterheid, en vooral voor wie zich nalatig gedragen, totdat we onze hond, die graag bij de slager binnengaat en vraatzuchtig is, ons verstand namelijk, veranderen in een op waakzaamheid en reinheid gericht verstand, door eenvoud (*haplotês*), diepe afwezigheid van toorn (*aorgêsia*) en zorgzaamheid (*epimeleia*). Laten wij niettemin moed vatten, wij, mensen vol hartstochten (*empathês*) en machteloos, en met een onwankelbaar geloof onze zwakheid en het onvermogen van onze ziel aan Christus aanbieden en voor Hem belijden. Dan zullen wij zeer zeker zijn hulp krijgen, ook meer dan wij verdienen, mits we ons steeds weer in de diepte van de nederigheid storten.

18. Allen die zich begeven in deze schone, maar harde²⁹ en benauwende, hoewel tevens lichte strijd, moeten weten dat zij gekomen zijn om in het vuur te springen, tenminste als zij verwachten dat een onstoffelijk vuur in hen komt wonen. Laat dus elkeen zichzelf onderzoeken, en zo eten van het brood met de bittere kruiden (Ex 12,9) en drinken uit de beker met tranen (cf Ps 101,10), opdat hij geen strijd zal voeren die uitloopt op zijn eigen veroordeling.

19. Indien niet al wie gedoopt wordt, gered is, zal ik zwijgen over wat daaruit volgt³⁰. Alles moeten zij verloochenen, alles gering achten, met alles lachen, alles van zich afschudden, zij die deze levenswijze aanvangen, om een degelijke grondslag te leggen.

20. Een goed fundament, bestaat uit drie lagen en drie zuilen: onschuld (*akakia*), vasten (*nêsteia*) en matigheid (*sôphrosynê*). Alle onmondige kinderen in Christus moeten daarmee beginnen en als voorbeeld nemen de onmondige kinderen die we waarnemen. Bij hen zal er geen boosheid en geen bedrog ooit gevonden worden, geen onverzadigbare verzadiging en geen onvoldane buik, geen gloeiend noch verdierlijkt lichaam. Want in gelijke mate waarop zij meer voedsel tot zich nemen groeit tenslotte hun lichaam en ook de brand (van de hartstocht).

21. Werkelijk verfoeilijk en gevaarlijk is het als de worstelaar onmiddellijk, vanaf zijn intrede in het worstelperk, verslapt en aan allen duidelijk maakt dat hij zal verslagen worden.

22. Wij zullen zeer gebaat zijn met een flink begin, ook als wij later verslappen. Want als een ziel met moed begonnen is, maar later de moed laat zinken, zal zij door de herinnering aan de oorspronkelijke ijver als door een prikkel aangespoord worden. Daarom en daardoor hebben sommigen dikwijls zichzelf weer vleugels gegeven.

23. Wanneer de ziel zichzelf verraadt en haar zalige en begeerde vurigheid (*thermê*) verliest, moet zij nauwgezet zoeken door welke oorzaak zij van die vurigheid beroofd is, om dan tegen die oorzaak heel haar strijd en ijver in te zetten. Want die vurigheid kan langs geen andere deur terugkeren, tenzij die waarlangs zij naar buiten is gegaan.

24. Wie uit vrees³¹ aan de wereld verzaakt (*apotagê*) heeft, gelijkt helemaal op brandende wierook, want deze begint met een heerlijke geur, maar eindigt tenslotte in rook. Wie omwille van de hoop op loon aan de wereld verzaakt, is een molenstein die altijd op dezelfde wijze ronddraait. Maar wie zich uit liefde tot God heeft teruggetrokken (*anachôrêsis*), draagt het vuur dadelijk vanaf het begin in zich. En zoals vuur dat in hout geworpen wordt, doet het naarmate het vordert de brandstapel heviger ontvlammen.

25. Sommigen bouwen een huis door bakstenen te leggen op rotsblokken, en er zijn er anderen die op de aarde zuilen oprichten. En er zijn nog anderen die eerst een eind te voet afleggen en, als hun spieren en gewrichten warm gelopen zijn, gaan zij vlugger vooruit. Wie begrip heeft, begripte dit symbolisch woord³².

26. Laten wij met ijver ons reppen (*trechô*), omdat wij door onze God en Koning worden geroepen, opdat wij niet op een of andere wijze, daar wij weinig tijd hebben, op de dag van onze dood onvruchtbaar zullen bevonden worden en van honger sterven. Laten wij de Heer behagen, zoals soldaten hun koning. Want na de veldtocht dan wordt ons over onze stipte dienstbaarheid rekenschap gevraagd.

27. Laten wij de Heer vrezen zoals wij de dieren vrezen³³. Want ik zag mannen die een inbraak gingen plegen. Ze vreesden God niet, maar toen zij de honden op die plaats hoorden blaffen, keerden zij onmiddellijk terug, en wat de vreze Gods niet

bewerkt had, vermocht de vrees voor de dieren.

28. Laten wij God liefhebben zoals wij onze vrienden eerbiedigen. Want ik zag dikwijls dat mensen God bedroefden en zich daarover helemaal geen zorgen maakten. Maar ik zag dat toen zij in een nietige zaak hun beminden hadden gekrenkt, zij elk middel aanwendden, elke inval gebruikten, allerlei druk uitoefenden, volledig schuld bekenden, zowel persoonlijk, als door de bemiddeling van vrienden en bij middel van geschenken, om weer tot de oude liefdesrelatie terug te keren.

29. Bij de aanvang (*archai*) zelf van onze wereldverzaking (*apotagê*) kost de deugdbeoefening ons voorzeker echt inspanning en bitterheid. Maar als wij daarna gevorderd zijn (*prokoptô*), voelen wij bij die deugdbeoefening geen smart, of slechts een beetje.

Wanneer echter onze menselijke mentaliteit verzwolgen is en beheerst wordt door de ijver in ons, dan beoefenen wij tenslotte de deugden met veel vreugde, ijver, lust en met goddelijk vuur.

30. Zo prijzenswaardig als zij zijn, die dadelijk vanaf het eerste begin met vreugde en ijver de deugden beoefenen en de geboden volbrengen, even beklagenswaardig zijn zij, die gedurende lange tijd de ascese in praktijk brachten en toch nog met moeite de deugden beoefenen, als zij haar al beoefenen.

31.³⁴Laten wij de (vormen van) wereldverzaking (*apotagê*), die door omstandigheden veroorzaakt werden, niet verfoeien of veroordelen, want ik heb gezien dat enkelen deserteerden en ongewild hun koning ontmoetten, toen hij op reis was, en sedertdien tot zijn lijfwacht behoorden, en samen met hem het paleis binnengingen en samen met hem dineerden.

32. Ik heb gezien dat zaad per toeval op het land viel en weelderige en vele vruchten opleverde, zoals ik ook het tegendeel zag.

33. Ik heb gezien dat iemand om een andere reden in een ziekenhuis belandde. Door de voorkomendheid van de geneesheer gewonnen en dankzij de behandeling met een sterk geneesmiddel, raakte hij de waas, die op zijn ogen lag, kwijt. Zo werd het ongewilde krachtadiger en effectiever dan wat bij sommigen wél bedoeld was.

34. Dat niemand de zwaarte en het grote getal van zijn zonden als voorwendsel aanvoere om zich onwaardig te noemen voor het monnikenleven en dat niemand mene dat hij zich gering-schat omwille van zijn leven in genot (*hêdypatheia*), terwijl hij (in feite) uitvluchten zoekt voor zijn zonden (Ps 140,4)³⁵. Want waar

er veel etterende zweren zijn, daar is er ook een zware geneeskundige behandeling nodig, om de etter te verwijderen. De gezonden immers belanden niet in een ziekenhuis.

35. Indien wij niet zouden dralen, wanneer een aardse koning roept en wil dat wij aan zijn hof komen om hem te dienen voor zijn aangezicht, en geen voorwendsels zouden zoeken, maar wij alles zouden achterlaten en vol ijver naar hem toe gaan, laten we er dan op letten dat, wanneer de Koning der koningen en de Heer der heren en de God der goden ons naar zijn verheven hemelse dienst roept³⁶, wij niet weigeren uit traagheid en nalatigheid, en wij niet bevonden worden zonder verdediging voor zijn grote rechterstoel te staan³⁷.

36. Het is mogelijk dat zelfs iemand, die én door de bezigheden van het leven én door ijzere zorgen gebonden is, vooruitkomt, maar met moeite, want ook zij die voetboeien dragen lopen dikwijls, maar zij struikelen voortdurend en lopen verwondingen op.

37. De ongehuwde in de wereld, die alleen door zijn bezigheden gebonden is, gelijkt op iemand die handboeien draagt. Daarom wordt hij ook niet gehinderd als hij zich naar het monnikenleven wil reppen. Maar wie gehuwd is, gelijkt op iemand die geboeid is aan handen en voeten.

38. Eens heb ik gehoord dat personen die in de wereld nonchalant (*amelôs*) leefden, tot me zeiden: "Hoe kunnen wij, die gehuwd leven en in politieke problemen verstrikt zijn, het monnikenleven leiden?" Ik antwoordde hun: "Al het goede dat u kunt doen, doe het, beschimp niemand, bedrieg niemand, verhef u boven niemand, haat niemand, blijf niet weg van de liturgische vieringen (*synaxis*)³⁸, heb medelijden met wie in ontbering leven, geef niemand ergernis, benader niet de vrouw van een ander en vergenoeg u met de spijzen die uw vrouw u voorzet. Als u dat doet, bent u niet ver van het Koninkrijk der hemelen" (cf Mc 12,34).

39. Laten wij met vreugde en vrees, naar de goede wedstrijd lopen zonder onze vijanden³⁹ te duchten. Want zij houden het gelaat⁴⁰ van onze ziel in het oog, hoewel zij onzichtbaar blijven. En indien zij bemerken dat ons gelaat vertrokken is van vrees, dan bewapenen zij zich nog feller tegen ons, omdat zij begrepen hebben, de sluwerts, dat wij angst hebben. Laten wij dus welgemoed de wapens tegen hen opnemen, want met iemand die dapper strijdt, gaat niemand een gevecht aan.

40. In zijn menslievende voorzienigheid verlicht de Heer de strijd (*polemos*) voor wie pas beginnen met het monnikenleven, opdat zij niet aanstonds van bij het begin naar de wereld zouden terugkeren. Daarom "verheug u in de Heer, altijd," [gij, al zijn dienaars] (cf Fil 4,4), wanneer gij dit als eerste teken van de liefde van de Heer voor ons in uzelf herkent, en een teken dat Hij u geroepen heeft.

41. Maar ook stelt men dikwijls vast dat God aldus handelt: ziet Hij moedige zielen, dan laat Hij onmiddellijk vanaf het begin de strijd (*polemos*) in haar toe, omdat Hij haar spoedig een krans wil opzetten.

42. De Heer verhuult voor hen die in de wereld leven, de moeilijkheid van de renbaan (cf 1 Kor 9,24), of beter de gemakkelijheid ervan, want, als zij daarvan op de hoogte waren, zou geen vlees de wereld verzaken.

43. Geef de inspanningen van uw jeugd aan Christus, en ge zult op uw oude dag genieten van de rijkdom van de hartstochteloosheid (*apatheia*, de bevrijding van uw hartstochten). Wat in de jeugd werd bijeengegaard, voedt en troost in hun oude dag hen die krachteloos geworden zijn. Laten wij met bruisend enthousiasme ons in onze jeugd inspannen, laten wij waakzaam (*nephontôs*) lopen, want (het uur van) de dood is verborgen.

44. In werkelijkheid hebben wij boosaardige en lastige, listige, sluwe, machtige vijanden die niet slapen, onzichtbaar en onstoffelijk zijn. Zij houden in hun handen vuur gereed, en verlangen Gods tempel in brand te steken met de vlam die zij dragen.

45. Dat niemand, wanneer hij jong is, naar de hem vijandige demonen luistere als zij zeggen: "Mat je vlees toch niet zo af, opdat je niet aan ziekten en zwakten ten prooi valt"⁴¹. Want amper zal, vooral in dit geslacht, iemand gevonden worden die zijn vlees wil versterven (*thanatoô*), ook al ontzegt hij zich vele en smakelijke spijzen. Maar de opzet van deze boze geest is juist onze intrede in het stadion⁴² slap en vol nalatigheid te maken en het einde daarna in overeenstemming te brengen met het begin.

46. Op de eerste plaats zullen zij, die Christus oprecht willen dienen, het volgende zoeken te doen: met de hulp van geestelijke vaders en met hun zelfkennis, de plaatsen (*topos*), de levenswijzen (*tropos*), de nederzettingen van monniken en bezigheden (*epitêdeuma*) uitkiezen die passen bij hun aard. Want

niet allen zijn geschikt voor cenobietengemeenschappen (*koinobion*), omwille van hun gulzigheid, en niet allen voor eremietenverblijven (*hêsychasterion*), omwille van hun driftig karakter. Laat elkeen onderzoeken voor welke staat hij geschapen is⁴³.

47. Heel de monachale levenswijze bestaat uit drie hoofdrichtingen: ofwel in een strijdvaardig (*athlêtikos*) zich terugtrekken (*anachôresis*) in de eenzaamheid (*monia*), ofwel in het leiden van een leven in eenzaamheid (*hêsychazein*) met één of twee, ofwel met geduld zich vestigen in een cenobietengemeenschap. "Wijk niet af naar rechts of naar links" (Spr 4,27), zegt Prediker, maar "bewandel de koninklijke weg" (Num 20,17)⁴⁴, want de tweede van de voornoemde levenswijzen past aan velen. "Wee", zegt hij, "wie alleen staat, want als hij valt in lusteloosheid (*akêdia*)⁴⁵, slaperigheid, nalatigheid of wanhoop, is er geen mens die hem opricht" (Pr 4,10). "Waar echter twee of drie in mijn naam samen zijn, daar ben Ik in hun midden", heeft de Heer gezegd (Mt 18,20).

48. ⁴⁶Wie is dan die getrouwe en verstandige monnik (cf Mt 24,45), die de vurigheid in zich onuitgeblust bewaard heeft, en die tot aan zijn dood niet heeft opgehouden dagelijks vuur (*pyr*) bij vuur, vurigheid (*thermê*) bij vurigheid, verlangen (*pothos*) bij verlangen en ijver (*spoudê*) bij ijver te voegen?⁴⁷

Eerste trap. Dat hij die hem heeft bestegen, niet achterom kijke.

NOTEN BIJ TRAP I

1 'Higoemeen' (kathêgoumenos) staat in het Oosten voor abt of overste van een cenobietengemeenschap.

2. De verzaking (apotagê) behandelt Jo.Cl. grondig in de eerste drie trappen. Vö p. 13. De apotagê is voor Jo.Cl. een innerlijke houding van de monnik die dagelijks opnieuw moet waar gemaakt worden. Zij wordt volgens haar drie aspecten behandeld als "verzaking" (apotagê Trap 1) in engere zin, als "onthechting" (aprospatheia: Trap 2) en als "vreemdelingschap" (xeniteia: Trap 3) en op het einde van zijn werk met de drie theologische hoofddeugden in verband gebracht. Het geloof (pistis) is de moeder van de verzaking, de hoop (elpis) is de toegang tot de onthechting (aprospatheia), terwijl de liefde (agapê) de grondslag is van de vreemdelingschap. Vö p. 26. Bij de verzaking onderscheidt Jo.Cl. drie

vormen: de verzaking aan alle dingen en mensen, het uitschakelen van de eigen wil en de overwinning op de ijdelheid (kenodoxia), waarin hij een gevaarlijke tegenspeler ziet. Vö p. 15.

3. §1-3 is een proloog. Jo.Cl. begint met de beschrijving van de verschillende verhoudingen die de mensen tot God hebben. Voorop zet hij geaccentueerd dat God het heil is van allen en occasioneel geeft hij ook gedragsregels voor mensen in de wereld, volgens dewelke zij hun leven moeten inrichten. Zijn doelgroep is evenwel de monniken (Zie §9-10) Vö p. 13.

4. Nl. de engelen. Het vocabulaire van Jo.Cl. m.b.t. de engelen: 'geestelijke wezens' (26§3); 'heilige en/of geestelijke machten' (20; 6§17; 7§42; 27§8.26a; H§78). Hierin stemt hij overeen met Maximus Confessor en Dionysius. Vö p. 197 n 3.

5. Elke ketterij tast het wezen van God aan. Daarom zegt een Vaderspreuk: Agathoon 5: Men zei van abt Agathoon: Eens kwamen er enkele (broeders) bij hem, die vernomen hadden dat hij een groot onderscheidingsvermogen bezat. Zij nu wilden eens proberen of hij zich niet kwaad maakte, en daarom zeiden ze hem: "Bent u Agathoon? Wij hebben van u gehoord, dat u een onkuisaard bent en een hoogmoedige". En hij zei: "Ja, zo is het". Dan zeiden ze hem: "Bent u Agathoon, die praatvaar en lasteraar?" Hij zei: "Dat ben ik". En opnieuw zeiden ze hem: "Bent u Agathoon, die ketter?" Toen antwoordde hij: "Een ketter ben ik niet". Daarop vroegen ze hem: "Zegt u eens, wij hebben u zulke erge zaken gezegd, waarom hebt u die beaamd, en waarom hebt u het laatste woord niet verdragen?" Hij zei hun: "De eerste zaken schrijf ik me toe, want daarmee is mijn ziel gebaat. Maar ketter zijn scheidt van God, en van God wil ik niet gescheiden worden". Toe zij dit vernamen, bewonderden ze zijn onderscheidingsvermogen, en gesticht gingen zij heen. VSI (Mon.Cah. 10-11), p. 42.

6. "Somber (skythrópos) en stralend (lampôn). "Somber" noemt Jo.Cl. de nederigheid omwille van het lijden en het verdragen van kwellingen, die de nederigen ondervinden; "stralend": nederigheid schenkt eer en verheffing. "Somber": voor de slappelingen die niets voor God willen ondergaan; "stralend": voor de dapperen die alles voor God willen lijden en inzien wat het grote nut van deze deugd is." Ss

7. Hun hart vertoont geen oneffenheden meer van zonde of gehechtheid.

8. Hun hart is gewassen van alle ongerechtigheid. Schrijven op het hart wijst erop dat het gedragslijnen en richtlijnen betreft. Cf Rom 2,15: "Door hun daden tonen zij dat de wet in hun hart geschreven staat."

9. We zijn op de Sinai, waar Mozes de tafelen van de Wet heeft ontvangen.

10. Al richt Jo.Cl. zich voornamelijk tot monniken, § 4 toont dat hij schrijft in een wijder perspectief, wat aan Ha. Ir. doet zeggen: "De monnik die dit bij het begin van zijn monumentaal werk geschreven heeft, schijnt niet de monomanie van het monachisme te bezitten. Wat hij achteraf ook zegt, men zal het moeten interpreteren in functie van dit universeel perspectief, waarmee hij zijn werk opent". Théologie, p. 388.

11. §5 is de definitie van de 'goddeloze' (asebês). In zijn definities accumuleert Jo.Cl. bepalingen, die telkens een aspect geven van de deugd of

ondeugd die hij wil definiëren. Aan de lezer komt de taak toe een formele definitie samen te stellen. (Ha. Ir., OCA, 1944, p. 25.)

12. § 6 Definitie van de 'wetsovertreder' (paranomos).

13. § 7 Definitie van de 'christen' (christianos).

14. De gedachte van de navolging van Christus is niet sterk beklemtoond bij Jo.Cl. Toch heeft de Heer een doorslaggevend aandeel aan de zege van onze strijd. Zie §17 (einde), §13, 40, 42, 15. De monnik moet vanaf het begin het duidelijk gevoel hebben niet weerloos aan zijn omringende vijanden uitgeleverd te zijn, maar, terwijl hij zich onmachtig voelt en weet dat hij versaat, kan hij zich verlaten op machtige helpers. Vö p. 25.

15. § 8 Definitie van 'vriend van God' (theophilès).

16. § 9 Definitie van 'wie zelfbeheersing bezit' (egkratès).

17. § 10 Definitie van 'monnik' (monachos).

18. "Geweld (bia) noemt Jo.Cl. de afmatting van het lichaam, die de leerlingen van Christus vrijwillig verdragen, wanneer zij hun eigen wil verloochenen (arnèsis) en de lichamelijke rust, om de geboden van Christus te onderhouden (phylakè)". Ss

Cf ook Mt 11,12: "Vanaf de dagen van Johannes de Doper tot nu toe breekt het Rijk der hemelen zich met geweld baan en geweldenaars maken het buit". Vö p. 16.

19. Naast deze drie motieven het komende Koninkrijk (of "wat boven de natuur is") (§11), het zich bevrijden van zonden en de liefde tot God, kent Jo.Cl. nog andere motieven: vrees (voor de angst bij de dood en het oordeel) en het verhoopte loon, die hij niet zo hoog aanslaat (§24). We herkennen er de gradatie vrees (phobos) – loon (misthos) – liefde (agapè) in, die we bij de Alexandrijnse theologen, de Cappadociërs en Cassianus ontmoeten. De goddelijke roeping heeft voor Jo.Cl. verplichtend karakter. Vö p.14-15.

20. Graag gebruikt Jo.Cl. het beeld van de wedloop, aan het einde waarvan de scheidsrechter de zegeprijs uitreikt. Vö p. 10 n 4. Zie: Fil 3,13-14.

21. § 13-15 Het leven in verzaking is een leven in smart en tranen, een nabootsing van het klagen aan de graven, totdat Christus Lazarus opwekt. De uittocht uit Egypte, waar zij onder de heerschappij van Farao stonden, hun tocht door de woestijn onder leiding van Mozes, en de vlucht van Lot uit het brandende Sodom, waarbij een engel voorop ging, zijn de bijbelse symbolen voor deze strijd. Vö p. 19.

22. "Hij bedoelt de onafgebroken rouwmoedigheid (penthos) die volgens de woorden van de heilige Vader de rouwmoedigheid veroorzaakt en bevaart. Hij zegt ook dat deze rouwmoedigheid de gelukzalige hartstochtloosheid verschaft. Ook abt Isaias zegt: "Laten we strijden, broeders, tegen de luiheid en laten we de zweetdoek van de duisternis van ons afscheuren, d.i. het vergeten (van God) en we zullen het licht van de boete (metanoia) zien. Laten we ons Martha en Maria eigen maken, die het lijden zijn en de rouwmoedigheid en het wenen voor de Heer, opdat Hij Lazarus, d.i. onze geest gebonden door de vele windsels van onze eigen wil, zou doen opstaan." s

23. "De Vaders noemen Egypte de vleselijke wil die ons doet neigen naar lichamelijke luiheid en de geest leert zich meer over te geven aan het genot." s

24. Jo.Cl. geeft een allegorische verklaring van Ex 17,11-13. In hun strijd tegen de Amalekieten (de hartstochten) waren de Israëlieten (de zielen met een geestelijke leider als gids) aan de winnende hand zolang de armen van Mozes (de gids) omhooggeheven bleven om te bidden enerzijds door Chur (de ascese) en anderzijds door Aäron (de contemplatie). Ascese (praxis) is de strijd om de deugden te verwerven en de hartstochten te overwinnen. Dit is het noodzakelijke fundament voor de comtemplatie (theôria) die het onmiddellijk schouwen van God is door het intellect. NR p. 75.

25. "Ge moet weten dat wie aan de wereld verzaakt (apotassô), indien hij in een cenobietengemeenschap verblijft daar volhardt, anders moet hij zolang onder een leraar (kathêgêtês) staan voor het onderricht in de eerste beginselen en het aanleren van de onderscheiding (diakrisis) van de gedachten en de geesten. Dit wordt op bedekte wijze ter kennis gegeven door de vermaning van Mozes en de engel aan Israël en Lot (wat in het volgende hoofdstuk wordt uiteengezet). Want indien, zoals ook een andere Vader zegt, het moeilijk is in de andere wetenschappen zonder leraar te slagen, hoeveel te meer hebben wij dan een leraar nodig in de wetenschap der wetenschappen en de kennis der kennissen namelijk voor het verwerven van de eerste beginselen en de kennis van de onderscheiding der gedachten en geesten." s

26. VP stelt als betekenis voor: degenen die zich uit de wereld terugtrekken, hebben een geestelijke vader nodig; zij die zich uit de wereld terugtrekken na een losbandig leven (Sodom) hebben een zeer deskundige (technitês) arts nodig.

27. §16-18: Jo.Cl. weet zeer goed dat de voortdurende pijnen vooral in het begin ondraaglijk kunnen zijn en vergelijkt deze toestand met een sprong in het vuur (§18). Maar deze pijnlijke loutering is de enige weg naar innerlijke rijpheid (§16). Vö p. 19.

28. "Jo.Cl. nodigt herhaaldelijk uit tot "geweld (bia)" d.i. om iets dat door gewoonte een habitus geworden is en een tweede natuur, uit te roeien en tot een nieuwe levenswijze om te buigen is "geweld" nodig, naar het woord van de Heer: "Aan geweldenaars behoort het Rijk der hemelen (Mt 11,12)". s

29. "Hard', zegt Jo.Cl., omwille van de bewaking der zintuigen, 'benauwend' omwille van de kastijding van het lichaam en het afleggen van de vastgeroeste gewoonten, wat met bitterheid gepaard gaat, 'licht' echter omwille van het betrouwen op God en de daarop volgende vordering en de hoop op de toekomstige goederen." s

30. "Indien niet alle gedoopten gered worden, maar alleen zij die de werken van God doen (de geboden onderhouden), dan is het duidelijk dat niet alle monniken hun doel zullen bereiken, maar slechts zij die leven zoals het monniken past en dagelijks met grote edelmoedigheid de onzichtbare strijd van de monnik strijden." s. NR p. 335.

31. 'Vrees' is een door Jo.Cl. geaccepteerd motief voor verzaking, Maar zoals blijkt uit de vergelijking met wierook, niet hoog aangeslagen. (Zie ook 2§1) Vö p. 14.

32. Sommigen bouwen op het stevige fundament van het cenobietenleven

een middelmatig geestelijk gebouw, door gebrek aan moed en vastberadenheid; anderen willen overhaast het schitterend gebouw van de stilheid (hêsychia) en de beschouwing oprichten op de losse grond d.i. zonder het fundament van nederigheid en gehoorzaamheid; anderen beginnen nederig onder de leiding van een geestelijke vader en maken gestaag vorderingen. PD p. 335. Ofwel: "Ik meen dat hij spreekt over degenen die aan de wereld verzaakt hebben. Zij die met bakstenen op rotsblokken bouwen zijn zij die bij het begin van hun geestelijk leven zonder gehoorzaamheid een gebouw van grote deugden oprichten. Maar omdat zij de nederige worstelingen van de gehoorzaamheid niet ervaren hebben, worden zij overwonnen en ruilen hun bouwwerk voor een dat geringer en zwakker is. Zij die op de aarde zuilen oprichten zijn zij die gelijken op hen die onmiddellijk van bij het begin van hun geestelijk leven naar de eenzaamheid trekken. Bij gebrek aan fundamenten storten zij ineem. Zij die te voet gaan zijn zij die op de nederige weg van de gehoorzaamheid langzamerhand vorderingen maken en onoverwinnelijk worden, omdat zij ervaring in het strijden hebben opgedaan." Ss17.

33. Vgl. 30§5a.

34. §31-33 Jo.Cl. is te zeer kenner van de werkelijkheid om niet bemerkt te hebben dat de roeping van God ook op toevallige wijze kan ontstaan. Vö p. 15. Drie bewijzen telkens ingeleid door: "Ik heb gezien".

35. Betekenis: wie zijn zonden als voorwendsel aanvoert om zich onwaardig te noemen voor het monnikenleven, is iemand die uitvluchten zoekt om te kunnen blijven zondigen.

36. Het leven van de monnik is een voortdurende krijgsdienst waartoe de Koning der koningen hem roept. Vö p. 10.

37. Bij zijn voornemen zich uit de wereld terug te trekken meent de vrome de roep van God te horen. Deze heeft voor hem verplichtende kracht en hij moet er onvoorwaardelijk gevolg aan geven. Vö p. 15.

38. De synaxis is de vergadering in het kerkgebouw voor de gebedsdienst of de Liturgie (Eucharistie). Jo.Cl. spoort hier de christen in de wereld aan aanwezig te zijn in de wekelijkse zondagseucharistie.

39. §39 en 44. Vijanden zijn de demonen waarvan Jo.Cl. een levendig beeld schetst.

40. "Met 'gelaat van onze ziel' bedoelt Jo.Cl. de vermogens van onze ziel. Uit de uiterlijke tekenen van onze zielsgesteltenis doorzien de demonen, onze vijanden, onze innerlijke toestand, want uit eigen kracht kunnen zij niet binnendringen in onze gedachten. Zij zaaien alleen hun listen in ons hart en wachten af hoe wij op hun hinderlagen reageren. En ofschoon zij niet zien, maken wij hen ziende door onze nalatigheid." S23 s. Vö p. 20 n. 3.

41. Vgl Evagrius, Praktikos n 7: "De gedachte van gulzigheid fluistert de monnik in dat zijn ascese spoedig op niets zal uitlopen. Zij schildert hem zijn maag, zijn lever en zijn milt af, waterzucht en een langdurige ziekte, tekort aan levensmiddelen en de afwezigheid van dokters. Ook brengt hij hem dikwijls sommige broeders in herinnering die aan die kwalen onderhevig waren. Ja, soms zelfs spoort hij degenen die daaraan lijden aan, om

hen die de onthouding beoefenen, te gaan bezoeken en aan hen hun ongelukkige toestand uiteen te zetten, en dat ze zo geworden zijn tengevolge van hun ascese. (Gulzigheid betekent hier: bekommernis om zijn gezondheid. De gedachte aan mogelijke ziekten spoort de monnik aan om goed te eten. Wordt hij werkelijk ziek, dan wijt hij dat aan zijn ascese en zoekt bevestiging ervan bij de gezonde broeders. Chr.Wa. (Mon Cah 35 p. 16.)

42. Het leven van de monnik ziet Jo.Cl. ook als een worstel- en vuistgevecht in het stadion. (cf 4§1)

43. Deze gedachte vinden we ook in VS: Abt Jozef van Panefo 8: Een broeder stelde abt Jozef deze vraag: "Ik wil uit het klooster weg om geheel alleen te gaan neerzitten". De grijsaard zei hem: "Waar u ziet dat uw ziel rust heeft en geen schade lijdt, ga daar neerzitten". De broeder zei: "Rust heb ik zowel in het klooster als geheel alleen. Wat wilt ge dat ik doe?" De grijsaard antwoordde hem: "Als u rust vindt in het klooster en ook geheel alleen, leg dan uw twee gedachten als het ware op een weegschaal. En aan welke kant u ziet dat uw gedachte het meest gebaat is en de schaal doet doorslaan, doe dat". (Mon.Cah.10-11, p. 124). Vö p. 26. Vgl 26§1b.

44. "Nadat hij tevoren gezegd heeft dat cenobietengemeenschappen niet voor allen zijn omwille van de gulzigheid en ook kluzenaarscellen niet voor allen omwille van de toorn, laat hij, na over de twee uitersten gesproken te hebben, de middenweg over die door de goddelijke Schrift en hemzelf geprezen wordt. Hij toont aan dat ook de Heer tot die weg oproept wanneer Hij zegt: "Waar twee of drie in mijn naam vergaderd zijn, daar ben Ik in hun midden", ofschoon sommigen dat interpreteren van ziel en geest en lichaam." s Zie Mt 18,20.

45. De akedia is de lusteloosheid die de monnik overvalt wanneer hij verzwakt in de strijd voor het bereiken van de deugden. Zij begint als een verlies van de levenszin of levensvreugde en eindigt in wanhoop en geestelijke dood. Zie trap 13.

46. Voor alles komt het erop aan een stevig fundament te leggen: onschuld (akakia), vasten (nêsteia) en matigheid (sôphrosynê) (§20) en daarop het gebouw van de deugden op te richten, onophoudelijk voorwaarts te streven zonder de vurigheid te laten uitdoven. Vö p. 26.

47. § 48 beschrijft de opgave van de monnik. Vö p. 10 n 1. "Monnik is degene die elke dag opnieuw en heel zijn leven lang vorderingen maakt naar de volmaakte liefde". VP

Tweede Trap: Verhandeling over de onthechting (aprospatheia)¹ en over de verzaking (apotagê)

1. Wie waarlijk de Heer bemint², wie waarlijk verlangt het komende Rijk te bereiken, wie waarlijk treurt (*ponon echein*) over zijn eigen misstappen (*ptaisma*)³, wie er waarlijk in geslaagd is de gedachte aan de eeuwige straf en het eeuwig oordeel⁴ te overwegen, wie waarlijk de vrees voor zijn eigen dood heeft verkregen, die zal geen liefde (*agapê*) meer hebben voor, die zal niet meer denken aan (*phrontizô*), of zich bekommeren (*merimnaô*) om geld, bezittingen, ouders, eer die het leven schenkt, vrienden, broeders, om absoluut niets dat aards is⁵, maar, na al zijn betrekkingen daarmee en al zijn zorgen daaromtrent te hebben afgeschud en te zijn gaan haten, en daarvóór ook nog zijn eigen vlees, volgt hij Christus naakt⁶, onbekommerd en zonder dralen, terwijl hij voortdurend naar de hemel kijkt en de hulp vandaaruit verwacht, naar het woord van de heilige: "Mijn ziel klampte zich aan U vast (Ps 62,9)" en van de andere onvergetelijke die gezegd heeft: "Ik ben niet moe geworden U te volgen, en de dag of de rust van de mens heb ik niet begeerd, Heer" (Jr 17,16).

2. Het is een zeer grote schande alles wat tevoren vermeld werd achter te laten en na de oproep⁷, waarmee de Heer ons geroepen heeft, en niet een mens, ons over iets anders te bekommeren, dat ons geen voordeel kan opleveren in het uur van onze nood, namelijk het uur van onze dood. Want dat is wat de Heer noemde "zich omwenden en niet geschikt bevonden worden voor het Rijk der hemelen" (Lc 9,62).

3. Daar de Heer weet dat wij, beginnelingen, licht uitglijden, en dat wij gemakkelijk met de mensen uit de wereld omgaan of hen ontmoeten en opnieuw naar de wereld terugkeren, antwoordt Hij aan degene die Hem gezegd heeft: "Laat mij toe dat ik mijn vader ga begraven", "laat de doden hun eigen doden begraven" (Lc 9,60).

4. Na onze verzaking (*apotagê*) tenslotte fluisteren de demonen ons in, de mensen uit de wereld, die zich medelijdend en meevoelend jegens ons gedragen, zalig te prijzen en onszelf voor rampzalig te houden, omdat wij volgens hen onszelf

volledig beroofd hebben van zulke deugd (= barmhartigheid en medevoelen). Maar de bedoeling van onze vijanden is door valse nederigheid ofwel ons terug naar de wereld te drijven, ofwel ons, als we monniken blijven, in de afgrond van de wanhoop te storten.

5. Het komt voor dat men de mensen in de wereld minacht uit eigenwaan (*oiêsis*). Het komt ook voor dat men hen, terwijl zij afwezig zijn, geringschat, om de wanhoop te ontvluchten en de hoop te verwerven.

6. Laten wij luisteren naar wat de Heer gezegd heeft tot die jongeling, die bijna alle geboden onderhouden had: "Eén ding ontbreekt u: uw bezittingen te verkopen en aan de armen te geven (Mt 19,21)", [en van uzelf een arme te maken die een aalmoes nodig heeft].

7. Laten wij, die vurig en snel willen lopen⁸, verstandig overwegen hoe de Heer al wie in de wereld verblijven en levend dood zijn, veroordeelde, toen Hij tot iemand zei: "Laat de doden [die in de wereld leven] hen die naar het lichaam gestorven zijn, begraven"⁹ (cf Lc 9, 60).

8. De rijkdom belette in niets die jongeling om tot het doopsel te naderen. Dwaas zijn dus sommigen die beweren dat de Heer met het oog op het doopsel hem beval zijn rijkdom te verkopen. Laat zulk een getuigenis voldoende zijn om ons de hoogste zekerheid (*plêrophoria*) te geven over de heerlijkheid van onze roeping (*epaggelma*).

9. Zij die, terwijl zij in de wereld leefden, en met nachtwake (*agrypnia*) en vasten (*nêsteia*) en zware arbeid (*kopos*) en verstervingen (*kakopatheia*) zichzelf uitputten, beoefenen hun vroegere verbasterde en gehuichelde ascese niet meer¹⁰, wanneer zij zich in het monnikenleven van tussen de mensen terugtrekken als in een soort test (*dokimastêrion*) of een stadion¹¹.

10. Ik heb zeer veel deugdenplanten van allerlei soort gezien door mensen uit de wereld geplant en als het ware door een ondergronds modderkanaal van de ijdelheid (*kenodoxia*) besproeid en door grootdoenerij (*phanêtiasmos*) aangeschoffeld en door lofprijzingen bemest, maar overgeplant in de woestijngrond, en ontoegankelijk voor wereldlingen, en niet bevoeid door het stinkende water van de ijdelheid, verdorden zij onmiddellijk. Want waterplanten kunnen nu eenmaal geen vruchten dragen in verdroogde en waterarme oefenterreinen (*gymnastêrion*).

11. Wie de wereld is gaan haten, die ontvlucht het verdriet (*lypê*)¹². Maar indien iemand gehechtheid (*prospatheia*) bezit aan iets van de zichtbare dingen, is hij nog niet van het verdriet verlost. Want hoe zal hij niet verdrietig zijn, wanneer hij beroofd wordt van datgene waarvan hij houdt?

12. Behoren wij in alle dingen een grote soberheid en waakzaamheid (*nêpsis*) te bezitten, dan moeten wij ons speciaal verstandig gedragen (*prosechô*) tegenover het volgende: ik heb gezien dat velen die in de wereld leefden door bekommernissen (*merimna*) en zorgen (*phrontis*) en gesprekken (*adoleschia*) en slapeloze nachten (*agrypnia*), die het leven meebrengt, aan de waanzin van hun eigen lichaam ontvlucht waren. Maar toen zulke mensen volledig van alle bekommernissen bevrijd waren (*amerimnia*) na tot het monnikenleven te zijn toegetreden, werden zij op een meelijwekkende wijze bezoedeld door de beroering (*kinêsis*) van hun lichaam.

13. Laten wij letten op onszelf, opdat wij soms niet, terwijl wij beweren dat wij de enge en nauwe weg (Mt 7,13-14) bewandelen, toch de brede en ruime weg¹³ nemen en verdwalen. De enge weg¹⁴ zal u tonen: het bedwingen van de maag, het hele nachten door rechtstaan, matigheid in het drinken van water, vrijwillige beperking in het eten van brood, de reinigende drank van de vernedering (*atimia*), hoon, uitgelachen worden, bespottingen, uitroeiing van de eigen wil, het verdragen van vijandschappen, niet klagen bij verachting, zich bedwingen bij kwetsende behandelingen, het krachtdadig verdragen als men onrecht ondergaat, zich niet boos maken wanneer men uitgelachen wordt, niet woedend worden wanneer men geminacht wordt, zich vernederen wanneer men veroordeeld wordt. Zalig zijn zij die bovengenoemde weg bewandelen, want hun behoort het Rijk der hemelen (cf Mt 5,3.10).

14. Niemand zal met de krans getooid in het hemelse bruidsvetrek binnengaan, indien hij niet de eerste en de tweede en de derde verzaking (*apotagê*) heeft gerealiseerd. Ik bedoel: de verzaking aan alle dingen, aan mensen, en aan ouders, vervolgens de uitschakeling van de eigen wil, en de derde verzaking, de verzaking aan de ijdelheid, die de gehoorzaamheid vergezelt¹⁵.

15. "Ga weg uit hun midden en zonder u af, en raak de onreinheden van de wereld¹⁶ niet aan", zegt de Heer (Jes 52,11 en 2 Kor 6,17). Want wie van hen heeft ooit wonderen gedaan? Wie heeft doden ten leven gewekt? Wie heeft demonen uitgedreven?

Niemand. Want dat alles zijn de kamprijzen voor de monniken, die de wereld niet kan winnen. Want moest ze dat kunnen, dan was de ascese, namelijk het zich terugtrekken in de eenzaamheid (*anachôrêsis*), overbodig.

16. Telkens als de demonen na de verzaking ons hart in vuur en vlam zetten door de herinnering aan onze ouders en onze broers, laten wij dan met het gebed ons tegen hen bewapenen en door de gedachte aan het eeuwig vuur onszelf louteren, om door de overweging van dat vuur het ongelegen komende vuur¹⁷ van ons hart te doven. Wie meent dat hij onthecht is aan welke zaak dan ook¹⁸, maar droefheid in zijn hart voelt, wanneer hij van haar beroofd wordt, zo iemand bedriegt zich geheel en al¹⁹.

17. Dat alle jonge mannen, die verzot zijn op de lichamelijke liefde (*erôs*) en de wellust (*tryphê*), en de levenswijze van de monniken willen aannemen, zich inspennen om zich te trainen in volstreekte soberheid (*nêpsis*) en waakzaamheid (*prosochê*) en om zich te overtuigen verwijderd te blijven van alle wellust (*tryphê*) en boosheid, opdat "voor hen hun laatste toestand niet erger wordt dan de eerste." (Mt 12,45).

18. De haven verschaft én heil, én gevaren. Dat weten ook zij die de zee van het geestelijk leven bevaren. Maar het is een deerniswekkend schouwspel te zien dat zij die de volle zee overleefd hebben, in de haven schipbreuk lijden²⁰.

Tweede trap. Gij die loopt, volg niet de vrouw van Lot na, maar Lot zelf (cf Gn 19). Vlucht²¹.

NOTEN BIJ TRAP II

1. We kunnen de term 'prospatheia', die veelvuldig bij Jo.Cl. voorkomt niet beter verklaren dan door de definitie die Ir. Ha. geeft van zijn tegengestelde 'aprospatheia' door hem te plaatsen tegenover de 'apatheia': De eerste term ontkent de affectie tegenover een zaak, een individuele persoon; het is een relatief en enkelvoudig begrip; de tweede term 'apatheia', die de ziel in zichzelf beschouwt, constateert dat er in haar geen enkele

'pathos' (hartstocht) meer is, geen enkele morele ziekte ... : het is een absoluut en universeel begrip. Er is een menigte dingen of mensen waartegenover wij van nature 'aprospatheis' zijn (...) omdat wij al onze affectieve vermogens concentreren op een klein aantal personen of zelfs misschien op een enkele, ons eigen ik. De stoïcijn kan een poging doen om in zich de bron van de affectiviteit te verstoppen (...); de christen pooft enkel de richting van haar beweging om te keren door haar af te wenden van de geschapen ijdelheid om haar volledig op God te richten." (Ha.Ir., OCP 1956, p.270).

2. Vgl. 1§12.

3. Vgl. 1§ 12.

4. Vgl. 1§24.

5. "De grote Basilius zegt dat, al wie God waarachtig wil navolgen, zich moet losmaken van de banden van de hartstochtelijke gehechtheid (prospatheia) aan het leven. Dat wordt gerealiseerd door een volledig zich terugtrekken (in de eenzaamheid) (anachôrêsis) en het vergeten van onze oude gewoonten. Want indien we ons niet vervreemden (apoxenoun) van onze verwanten naar het vlees en onze levensgemeenschap met hen en als het ware met onze gehechtheid niet overstappen naar een ander leven volgens het woord van hem die zegt: "Ons vaderland is in de hemelen" (Fil 3,30), is het onmogelijk dat wij het doel van het welbehagen aan God bereiken, de Heer die bij wijze van definitie zegt: "Zo kan niemand van u mijn leerling zijn, als hij zich niet losmaakt van al wat hij bezit" (Lc 14,33)". sS

6. Bij de nadere bepaling van de 'verzaking' (apotagê) ontmoeten we bij Jo.Cl. drie karakteristieken. De beginneling moet 'naakt' zijn, volledig ontbloot van alle uiterlijke dingen. Met 'naakt' verbindt hij 'onbekommerd' (amerimnos). Door verzaking van alle uiterlijke goederen verzwijndt ook de bekommernis ervoor. Met het afleggen van de zorgen verbindt hij bevrijding van verdriet (lypê). Vö p.16-17 en n 2.

7. Vgl. 1§35. De oproep (roeping) van God heeft voor Jo.Cl. verplichtende kracht en moet onvoorwaardelijk opgevolgd worden (Ook Jo.Cass. Coll. I. III 4-5,69,28-73,3). Vö p. 15.

8. Jo.Cl. gebruikt graag de beeldtaal van het 'lopen' (trechô) (cf 1 Kor 9,24-26; Gal 2,2; 5,7) waarbij de 'inrichter van de wedstrijd' (agônotherêtês) bij de aankomst de kamprijns uittrekt. Vö p. 10.

9. "De 'dood' wordt in twee betekenissen gebruikt. 'Dood' is enerzijds wie sterft, omdat hij niet beweegt en niet werkt. 'Dood' is anderzijds wie sterft wat zijn ziel betreft, daar hij het leven niet volgt. Want zoals dood is voor de wereld hij die de eigenheden van de wereld vermijdt, zo sterft aan het leven hij die de geboden van het leven niet naleeft. En zoals we, omdat het niet beweegt en niet werkt een levend wezen dood noemen, zo ook is en wordt een verstandig wezen dood genoemd omwille van het verloochenen van zijn eigen wil (thelêmata)." s

10. "Verbasterd en gehuicheld is de ascese die geschiedt om lof te oogsten bij de mensen. Ascese die gebeurt met goedkeuring van de geestelijke

leider is oprecht naar het woord van die zegt: "Ik doe niets uit Mijzelf (Joh 5,30)". Wat met volmaaktheid gedaan wordt is ver van ijdele roem." s

11. Ook vinden we bij Jo.Cl. de beeldspraak van worstelkamp en vuistgevecht (pykteuô) (1 Kor 9,26) van de atleten in het stadion (1 Kor 9,24). Vö p. 10.

12. Zie noot bij "naakt" §1.

13. "Eigenliefde (philautia) en zelfgenoegzaamheid (autareskeia) maakt de weg breed en ruim." s

14. Vgl. Ammonas 11: "Men vroeg eens aan abt Ammonas, waaruit de enge en nauwe weg bestond. Hij nu antwoordde hun: De enge en nauwe weg is deze: zijn gedachten geweld aandoen en om Gods wil zijn eigen wensen afkappen. En dat is de zin van: "Zie, wij hebben alles verlaten en zijn U gevolgd" (Mt 19,27). VS (Mon Cah 10-11) p 50.

15. Jo.Cl. neemt Evagrius over met wijzigingen: Verhandeling over allerlei slechte gedachten, 25: "De eerste verzaking bestaat in het vrijwillig in de steek laten van wereldse zaken terwille van de kennis van God. De tweede is het afleggen van de ondeugd door de genade van onze Verlosser Christus, en door de vurigheid die de mens eruit put. De derde verzaking is de verwijdering van de onkunde betreffende de openbaringen die de mensen gewoonlijk krijgen overeenkomstig deze staat." (Mon Cah 34 p. 86. Zie ook Sur les pensées, SC 438§26 p. 246). Vgl. ook Jo.Cass. Coll. III, 6.

16. "De onreinheid van de wereld is het genot (philhêdonon), de liefde tot de dingen van de wereld (philohylon), de eerzucht (philodoxon). De mens wordt onrein genoemd, niet omdat hij geschapen is, maar in de mate hij zich met zijn wil van God heeft afgewend, naar het Schriftwoord: "Onrein in de ogen van de Heer zijn alle hooghartigen (Spr 16,5)". s

17. "Ongelegen (akairos) noemt hij het vuur van het hart, dat door de begeerte (epithymia) naar en de gehechtheid (prospatheia) aan onze verwanten en aan de dingen van de wereld in ons in brand gestoken is en ons in vuur en vlam zet, zodat wij nog altijd in de gehechtheid (prospatheia) aan hen blijven steken. Want het vuur waardoor we alles wat van deze wereld is over het hoofd zien en aan de liefde tot God alleen hangen en alleen de eeuwige goederen nastreven kan gelegen (eukairos) genoemd worden." s

18. Elke gedachte aan een zintuiglijk waarneembare zaak, waarbij de geest blijft vertoeven bewijst duidelijk, dat hij er een hartstocht voor heeft.

19. De aanwezigheid van droefheid is een maatstaf ervoor dat de onthechting nog niet bereikt is en de mens in zelfbedrog gevangen zit. Vö p. 17. Evagrius, Prakt. 10: Aan de ene kant komt de droefheid op omdat de begeerten oningewilligd blijven, van de andere kant volgt zij op een driftbui. Als de begeerten oningewilligd blijven, komt zij aldus op: zekere gedachten die eraan voorafgaan, brengen de ziel huis, ouders en vroeger leven in herinnering. Zien zij dan dat de ziel er geen weerstand aan biedt, maar ze involgt en dat ze zich in haar overdenking vermeit in het genoegen ervan, dan grijpen zij haar aan en dompelen haar onder in droefheid, omdat de vroegere zaken er niet meer zijn en er ook niet meer kunnen zijn

vanwege het leven dat zij leidt. En hoe meer de rampzalige ziel zich in de eerste gedachten vermeid heeft, des te meer is zij door de tweede beklemd en vernederd. (Mon.Cah. 35) p.17.

20. Ook de zeevaart behoort tot de beeldspraak van Jo.Cl. De zee staat voor de wereld en de haven voor het monnikenleven.

21. Vgl. Arsenius 1: Toen abt Arsenius nog aan het hof verbleef, bad hij aldus tot God: "Heer, leid mijn leven zo dat ik gered word". En er kwam een stem die tot hem sprak: "Arsenius, vlucht de mensen, dan wordt gered".

2: Toen hij zich afgezonderd had en leefde als monnik, bad hij eens hetzelfde nogmaals. En hij hoorde een stem tot hem zeggen: "Arsenius, vlucht, zwijg, bewaar de stilte. Want dat zijn de wortels van de zondeloosheid". VS, (Mon Cah 10-11) p. 29.

Derde Trap: Verhandeling over de vreemdelingschap (xeniteia)

1. ¹ Vreemdelingschap² is een onomkeerbaar verlaten van allen en alles die in het vaderland ons tegenwerken om ons doel, de vroomheid (*eusebeia*), te bereiken.

Vreemdelingschap is de instelling om met niemand vrijpostig om te gaan (*aparrhêsiaston êthos*), ongekende wijsheid, niet publiek gemaakt inzicht, verborgen leven, onzichtbaar doel, verborgen gedachte, verlangen naar eenvoud, begeerte naar schamelheid (*stenochôria*), onderbouw voor verlangen (*pothos*) naar God, overvloed van liefde (*erôs*), weigering van ijdelheid, diepte van zwijgen (*siôpê*).

2. Op een of andere wijze pleegt ook die idee (van de vreemdelingschap) in het begin de minnaars (*erastês*) van de Heer voortdurend en hevig te kwellen, als in een goddelijk vuur. Ik bedoel: (de idee van) het zich verwijderen van hun familieleden, die de minnaars van zulk een ideaal aanspoort met de bedoeling soberheid (*euteleia*) en kwelling (*thlipsis*) te bereiken. Maar naarmate die idee groots en lovenswaardig is, in die mate vereist zij ook veel onderscheidingsvermogen (*diakrisis*), want niet elke vreemdelingschap, hoe radicaal ook, is goed³.

3. Indien "iedere profeet veracht (*atimos*) is in zijn eigen vaderland", zoals de Heer zegt (cf Mt 13,57), laten wij dan toezien of onze vreemdelingschap soms geen aanleiding geeft tot ijdelheid. Want vreemdelingschap is scheiding (*chôrismos*) van alles, om onze gedachte onafscheidelijk (*achôristos*) te maken van God⁴. Wie in vreemdelingschap leeft (*xeniteuôn*), is minnaar en beoefenaar van een onverzadigbare rouwmoedigheid (*penthos*)⁵. Wie in vreemdelingschap leeft (*xenos*) is hij die elke betrekking met zijn familieleden en met vreemden vlucht⁶.

4. Wacht niet, als ge u tot vreemdelingschap of de eenzaamheid (*monia*) geroepen voelt, op zielen die de wereld liefhebben. "De dief komt" immers wanneer men er niet aan denkt (cf Lc 12,39). Want velen, die gepoogd hebben nalatigen (*rhaithymos*) en dragen (*oknêros*) mee te redden, zijn samen met hen ten onder gegaan, omdat het vuur van hun ziel na verloop van tijd werd geblust. Zodra ge de vlam gekregen hebt, loop. Want ge weet niet wanneer ze uitgaat en u in duisternis zal achterlaten (cf Joh 12,35).

5. Anderen te redden wordt niet van ons allen gevraagd. De goddelijke Apostel zegt immers: "Ieder van ons, broeders, zal dus over zichzelf rekenschap moeten geven aan God (Rom 14,12)"; en ook: "Gij die een ander onderricht", zegt hij, "onderricht gij uzelf niet? (Rom 12, 21)". Maar zichzelf te redden wordt van allen gevraagd in alle geval.
6. Indien ge in vreemdelingschap gaat leven, stel u dan veilig voor de gyrovage en genotzuchtige (*philêdonos*) demon (cf Ps 91,6). Want de vreemdelingschap geeft hem een kans.
7. Goed is de onthechting (*aprosatheia*), en de vreemdelingschap is haar moeder.
8. Wie in vreemdelingschap is gaan leven (*xeniteuô*) omwille van de Heer, heeft geen banden (*schesis*) meer, om niet de indruk te laten dat hij rondzwerft omwille van zijn hartstochten⁷. Gij, die als een vreemdeling van de wereld gescheiden leeft, raak de wereld niet meer aan, want de hartstochten (*pathos*) hebben de gewoonte graag terug te keren.
9. ⁸Eva werd tegen haar wil (*akousiôs*) ooit uit het paradijs verbannen, en de monnik verlaat vrijwillig (*hekousiôs*) zijn vaderland. Zij had immers opnieuw de boom van de ongehoorzaamheid kunnen begeren. De monnik anderzijds zou voorzeker het gevaar dat uitgaat van zijn verwanten naar het vlees dagelijks ondervinden (cf Gn 3, 23).
10. Vlucht als voor de zweep de plaatsen der zonden, want naar een vrucht die niet aanwezig is, verlangen wij niet gauw.
11. Doorzie ook volgedene handelwijze en list van de dieven (= demonen): zij fluisteren ons in ons niet te scheiden van de mensen in de wereld, omdat het loon groot is dat wij zullen ontvangen, zeggen zij, indien wij bij het zien van vrouwen, onszelf beheersen. Hen moet gij niet geloven, maar eerder het tegengestelde doen.
12. Wanneer wij, na ons een jaar of meerdere jaren teruggetrokken (*anachoreô*) te hebben van onze familieleden, ons een weinig godsvrucht (*eulabeia*), of rouwmoedigheid (*katanyxis*), of zelfbeheersing (*egkrateia*) hebben eigen gemaakt, dan tenslotte komen de gedachten der ijdelheid⁹ op en fluisteren ons in terug te keren naar ons eigen vaderland tot stichting en voorbeeld en nut van de velen, zeggen zij, die getuigen waren van onze zondige (*athemitos*) daden. En indien wij ook toevallig een radde tong hebben en profane (*psilos*) kennis¹⁰ bezitten, dan tenslotte sporen zij ons aan om als redders van zielen en leermeesters naar de

wereld terug te keren, opdat zij, wat in de haven goed werd bijeengegaard, op de zee zullen uitstrooien.

13. Laten wij ons beijveren niet de vrouw van Lot, maar Lot zelf na te volgen¹¹. Want een ziel die terugkeert naar de plaats vanwaar zij weggegaan is, zal zoals het zout krachteloos worden (cf Lc 14,34), en voortaan onbeweeglijk blijven staan (cf Gn 19, 24).

14. Vlucht weg van Egypte zonder u om te keren, want de harten die daarheen terugkeren, hebben het land van de hartstochteloosheid (*apatheia*), Jeruzalem, niet aanschouwd.

15. ¹²Het komt wel voor dat sommigen, die in het begin (van hun bekering) wegens hun onschuld (*nêpiôdês*) huis en haard hebben verlaten, tenslotte, na geheel en al gereinigd te zijn, op nuttige wijze ernaar terugkeren, wellicht met de bedoeling, om, nu zichzelf gered zijn¹³, enkele anderen te redden. Welnu, ofschoon Mozes, de grote schouwer, door God zelf was uitgezonden om zijn volksgenoten te redden, had hij in Egypte aan vele gevaren het hoofd te bieden, namelijk aan de duisternissen van de wereld.

16. Het is beter zijn ouders verdriet aan te doen, en niet de Heer. Want Hij heeft u geschapen en gered, terwijl zij dikwijls hen die zij beminden te gronde hebben gericht en aan de straf hebben prijsgegeven.

17. Vreemdeling (*xenos*) is hij die verstandig¹⁴ in stilheid leeft (*kathêmai*), zoals iemand, die een vreemde taal spreekt, te midden van mensen die een andere taal spreken.

18. Niet uit haat tegen onze verwanten of onze streek trekken wij ons terug (*anachoreô*) in eenzaamheid – dat zij verre van ons – maar omdat wij de schade die ons van hunnentwege overkomt ontvluchten.

19. Zoals in alle opzichten, zo is ook hierin de Heer voor ons een leermeester. Want het is duidelijk dat ook Hijzelf zijn ouders naar het vlees dikwijls heeft verlaten. En toen Hij van sommigen hoorde: “Uw moeder en uw broers zoeken U” (Mt 12,47), toonde onze goede meester ons onmiddellijk zijn hartstochtloze (*apathês*) haat door te zeggen: “Mijn moeder en mijn broeders zijn zij die de wil doen van mijn Vader die in de hemel is” (Mt 12,50).

20. U weze tot vader¹⁵ degene die zich samen met u tegen de last van de zonden kan en wil inspannen. Tot moeder weze u het berouw (*katanyxis*) dat de kracht bezit de onreinheid van u af te spoelen. Tot broer weze u hij die samen met u zwoegt en wedijvert

in de wedloop naar omhoog. Verwerf u als onafscheidelijke levensgezellin de gedachte aan de dood (*mnêmê thanatou*). Uw geliefde kinderen wezen de zuchten van uw hart. Maak uw lichaam tot slaaf, maar tot vrienden de heilige machten¹⁶, die op het ogenblik van uw dood u kunnen helpen, als zij uw vrienden geworden zijn: "Dit is het geslacht van hen die de Heer zoeken" (Ps 23,6).

21. Het verlangen (*pothos*) naar God dooft het verlangen naar de ouders. Wie beweert dat hij beide bezit, bedriegt zichzelf, wanneer hij luistert naar degene die zegt: "Niemand kan twee heren dienen" (Mt 6,24), enz.

22. "Ik ben niet gekomen", zegt de Heer, "om vrede te brengen op de aarde", – namelijk liefde van de ouders voor hun zonen, en van broeders voor hun broeders, die verkiezen Mij te dienen, – "maar strijd en zwaard" (Mt 10,34). Dat betekent: (Ik ben gekomen) om wie God beminnen (*philotheos*) te scheiden van wie de wereld liefhebben (*philokosmos*), de aardgezinden (*hylikos*) van de geestelijk gezinden (*ahylos*), de eierzuchtigen (*philodoxos*) van de nederigen van geest (*tapeinophrôn*). Want de Heer verheugt zich over meningsverschil en scheiding, als die geschieden uit liefde tot Hem.

23. Let op, let op dat gij, die van de gehechtheid (*prospatheia*) van uw verwanten houdt, niet de indruk hebt dat alles op een of andere wijze door het water (van hun tranen) geheel en al gevuld is, en dat gij door de zondvloed van de liefde voor de wereld niet samen met hen wordt meegesleurd. Heb geen medelijden met de tranen van ouders en vrienden, anders zult gij eeuwig wenen.

24. Telkens wanneer uw verwanten als bijen, of beter als wespen u omringen (cf Ps 117,12) en een klaagzang over u aanheffen, vestig dan snel en onbeweeglijk het oog van uw ziel op uw dood en uw daden, om met het ene lijden het andere te kunnen verdrijven.

25. De onzen, die niet de onzen zijn¹⁷, beloven listig alles te doen wat wij graag hebben. Maar hun doel is onze uitstekende koers af te remmen en zo ons later naar hun eigen doelstellingen mee te trekken.

26. Dat ons terugtrekken (*anachôresis*) uit onze woonplaats een tocht zij naar streken die minder vertroosting, minder ijdele roem en meer nederigheid bieden, anders vliegen wij weg in gezelschap van onze hartstochten (cf Ps 54,8).

27. Weiger u te beroepen op uw goede afkomst en uw beroemdheid¹⁸, opdat gij niet bevonden wordt u anders te gedragen met uw mond, dan in uw daden.

28. Niemand heeft op zo uitnemende wijze, toen het hem overkwam, zichzelf overgegeven aan de vreemdelingschap (*xeniteia*), als die beroemde man (=Abraham), die gehoord heeft: "Verlaat uw volk, uw stam en het huis van uw vader (Gn 12,1)", en hij naar een land met een vreemde taal en dat barbaars was, werd opgeroepen¹⁹.

29. Soms heeft God iemand die, evenals deze grote man (=Abraham), de vreemdelingschap is ingegaan (*xeniteuô*), nog meer beroemd gemaakt. Toch, zelfs indien de roem door God geschonken is, is het goed hem met het schild van de nederigheid af te weren.

30. Wanneer de demonen ons prijzen om onze vreemdelingschap (*xeniteia*), als om een grote prestatie, of ook mensen, laten wij dan onze gedachten richten op Hem die omwille van ons van de hemel naar de aarde is gekomen om in vreemdelingschap te leven (*xeniteuô*) (Lc 24,18), en wij zullen vaststellen dat wij in alle eeuwigheid zoiets niet kunnen realiseren²⁰.

31. Remmend werkt de gehechtheid (*prospatheia*) aan een van onze verwanten of zelfs aan een vreemde, want die kan ons beetje bij beetje naar de wereld trekken en het vuur van het berouw (*katanyxis*) volledig uitdoven.

32.²¹ Zoals het onmogelijk is met het ene oog naar de hemel en met het andere naar de aarde te kijken, zo is het onmogelijk dat hij, die niet helemaal ver van al zijn verwanten en niet-verwanten met zijn gedachte en met zijn lichaam in vreemdelingschap is gaan leven (*xeniteuô*), zijn ziel niet in gevaar brengt.

33. Met veel moeite en inspanning²² wordt in ons een goede en solide levensgewoonte tot stand gebracht. Maar, wat met grote inspanning werd rechtgezet, kan in één enkel ogenblik weer verloren gaan. Want "slechte", [wereldse en tevens onbehoorlijke]²³ "omgang ondermijnt de goede zeden (1 Kor 15,33)".

34. Wie na zijn verzaking (*apotagê*) omgaat met mensen van de wereld, of in hun nabijheid vertoeft, zal zeker en vast in hun strikken vallen, of zijn hart bezoedelen door over wereldse zaken te fantaseren, en als hij zich niet bezoedelt, zal hij, door hen die zich wel bezoedelen te veroordelen, ook zichzelf bezoedelen.

Over dromen²⁴ (*enhyption*) die beginnelingen (*eisagôgikos*) overvallen

35. Dat de geest, instrument van onze kennis, helemaal onvoltooid is en vol van alle onwetendheid, kunnen wij niet verbergen. Want de keel onderscheidt de spijzen (cf Job 12,11; 34,3), en het gehoor de gedachten en de zon toont de zwakte van ogen, maar de woorden bewijzen de onwetendheid van een ziel. Maar de wet van de liefde dwingt ons tot wat boven ons vermogen ligt. Daarom meen ik (maar ik schrijf het ook niet voor) dat het goed is, een vervolg toe te voegen na de uiteenzetting over de vreemdelingschap, of beter in die verhandeling enkele beschouwingen in te lassen over de dromen, opdat wij over deze list van de listigaards (= de demonen) niet oningewijd zullen zijn.

36.²⁵ Een droom (*enhyption*) is een beweging van de geest in een lichaam dat onbewogen is (*akinêsia sômatos*).

37.²⁶ Een droombeeld (*phantasia*) is bedrog van de ogen terwijl het intellect slaapt. Een droombeeld is een vervoering van de geest, wanneer het lichaam wakker is. Een droombeeld is het aanschouwen van wat geen werkelijkheid bezit (*anhypostatos*).

38. De reden waarom wij na het voorgaande onderwerp over de dromen willen spreken, is overduidelijk. Wanneer wij omwille van de Heer onze eigen huizen en onze verwanten hebben verlaten en onszelf uit liefde tot Christus aan de vreemdelingschap hebben verkocht, dan trachten de demonen daarna ons door dromen in de war te brengen, door ons voor te spiegelen dat onze verwanten ofwel om ons aan het treuren zijn, of aan het sterven zijn, of om onzentwille benauwd zijn of armoede lijden. Wie dan die dromen vertrouwt, gelijkt op iemand die achter zijn schaduw aanholt en haar poogt te vatten.

39. De demonen van de ijdelheid treden in onze slaap op als profeten. Als schrandere kerels gissen zij wat gaat komen en melden het ons vooraf als goed nieuws. Wanneer die droombeelden (*horama*) zich realiseren, staan wij perplex en, in de overtuiging dat wij tenslotte dicht staan bij het charisma van de voorkennis, verheffen wij onze gedachte.

40. Voor hen die in die demon (van de ijdelheid, *kenodoxia*) geloven, is hij dikwijls een profeet, voor hen die hem minachten is hij steeds een leugenaar. Want, daar hij een geest is, ziet hij wat er in onze atmosfeer plaatsvindt. En wanneer hij erachter gekomen is dat iemand op sterven ligt, voorspelt hij het door

dromen aan hen die te lichtgelovig zijn.

41. Niets van wat nog moet gebeuren weten de demonen door voorkennis, want dan zouden zelfs de tovenaars ons de dood kunnen voorspellen.

42. Dikwijls veranderen de demonen van gedaante en nemen de gestalte aan van een engel van het licht (cf 2 Kor 11,14) en van martelaren, en spiegelen ons in de slaap voor dat die op ons toetreden. Na het ontwaken dompelen zij ons onder in eigenwaan (*oiêsis*) en vreugde.

43. Dit weze u een teken van hun bedrog: engelen houden ons straffen, veroordelingen en scheidingen (van lichaam en ziel d.i. dood) voor; na het ontwaken doen zij ons sidderen en stemmen zij ons somber²⁷.

44. Telkens wanneer wij in de slaap de demonen beginnen te geloven, worden wij ook na ons ontwaken door hen bespot. Wie in dromen gelooft, is volslagen onervaren; wie alle dromen wantrouwt, hij is een verstandig man.

45. Geloof alleen alle dromen die u straf en oordeel aankondigen, maar indien (de bekoring der) wanhoop u benauwt, dan komen die dromen van de demonen.

De derde trap is gelijk in getal aan de Drie-eenheid. Dat hij die deze trap heeft bestegen, noch naar rechts, noch naar links kijkt²⁸.

NOTEN BIJ TRAP III

1. §1 Definities van de 'vreemdelingschap' (*xeniteia*).

2. Jo.Cl. stelt de eisen van de verzaking zeer scherp. Het gaat om een onherroepelijk verlaten van al het aardse (§1), verloochening van de natuur (*arnêsis physeôs*)(§11) een volledige bevrijding van de gehechtheid (*aprospatheia*) (§ 5.6.7.8), een haat tegen mensen en dingen (1§10c.11.12,1), een haat die een hartstochtloze haat is. Vö p. 16.18.

3. "Wanneer hij die in vreemdelingschap gaat leven, begint zijn hoge afkomst bekend te maken en vrijpostig (familiair) te zijn, eerbewijzen te zoeken en zich te verhovaardigen, dan is zulke vreemdelingschap niet goed." sS

4. Definitie van de 'vreemdelingschap'.

“Omwille van de scheiding van alles verjaagt iemand zijn eigen hartstochten, en zo wordt hij onafscheidelijk van God. Wanneer de hartstochten tegelijk aanwezig zijn, heeft de vreemdelingschap niet veel nut.” sS

5. Vgl. 1§10-12; 2§1. Voor Jo.Cl. is de vreemdelingschap verwekker van rouwmoedigheid.

6. Definities van de ‘beoefenaar van de vreemdelingschap’.

7. “Bijvoorbeeld: omwille van zijn gulzigheid, zijn geldzucht, of omwille van roem of eer.” s

8. §9-15: Jo.Cl. is overtuigd van het gevaar van een terugkeer naar het vaderland om medemensen te redden. Voor beginnelingen kan het de ondergang betekenen; voor gevorderden is het niet zonder risico. Vö p. 20.

9. “Met gedachten der ijdelheid bedoelt Jo.Cl. de gedachten van de eigenwaan, die hun bezitters pronkloevend en eerzuchtig maken, want menen iets te zijn laat het werkelijk zijn niet toe. Ijdelheid is en wordt genoemd niet-zijn.” s

10. *Grôsis psilê* ‘: dialectische, scholastische, syllogistische kennis. Het tegengestelde van de ware theologie. Iedere asceet (ook Jo.Cl.) misprijst haar, maar erkent dat hij geen andere bezit en zou moeten zwijgen. Zie ook: Brief van Jo.Cl. aan Jo. van Raithoe (628A) en 27§2. Ha. Ir. Théologie p. 390.

11. Cf trap 2 slot: “Gij die voortsnel, volg niet de vrouw van Lot na, maar Lot zelf. Vlucht.”

12. §15-25 Kernstuk van de ‘verzaking’ (apotagê) is voor Jo.Cl. de eis zich definitief van ouders en verwanten te scheiden. Hij beschrijft hun verleidelijke beloften waarmee ze de jonge monnik terug naar de wereld willen lokken. Ze roepen tranen en weeklachten te hulp. Men moet beslist weerstaan en zich hoeden voor ieder medelijden en steeds het uur der dood voor ogen houden. Hij beveelt een hartstochtloze, haatloze haat aan waarbij de adjectieven willen tonen dat het niet om gewone en te mijden haat gaat. Als laatste motief poneert hij dat het verlangen naar God het verlangen naar de ouders blust, waarbij Christus als voorbeeld geldt en woorden van de Heer de doorslag geven (Mt 6,24; 10,34; 12,50), wat tot betekenisverandering van verwantschap leidt en haar transponeert op geestelijk vlak. Deze ideeën vinden we ook bij Cassianus, Inst. IV 36,173,18v. Vö p.17-18.

13. ‘na innerlijk gerijpt te zijn’ Vö p.20.

14. Bij Jo.Cl. is ‘verstandig’ (en *gnôsei*) ongeveer synoniem van ‘logôî’ (met verstand 7§61) en ‘ouk alogos’ (niet dwaas 4§111) PD p.335.

15. d.i. de geestelijke vader. Op zijn nek leggen wij de last van onze zonden, wij begeven ons vrijwillig in slavernij, om daardoor de ware vrijheid te winnen. Vö p. 44 n 3. Vgl. 4§6; 24§14.

16. d.i. de engelen, die in het uur van de dood belangrijke helpers zijn tegen de godvijandige machten. Vö p.197 n3; 198.

17. “Onze natuurlijke ouders zijn de onzen door de natuurlijke verwantschap, maar zij zijn niet de onzen in zover zij niet meewerken aan onze vrome doelstellingen.” s

18. Zoals de monnik moet breken met zijn omgeving, zo ook met zijn verleden, vooral als hij van hogere afkomst is. Vö p. 18.

19. Abraham is voorbeeld van vreemdelingschap sinds Ireneüs van Lyon. In de Schrift spreekt reeds Hnd 7,2-8 en Heb 11,8-19 van de vreemdelingschap van Abraham. Ook Philo. cf Lanne E,La "xeniteia" in Irénikon,47 (1974) p. 163-187.
20. Onze verzaking wordt vergeleken met de menswording van Christus. In bezit van de ware nederigheid en ons vergelijkend met de zelfontleding van Christus, erkennen wij als vanzelf de geringe waarde van ons handelen. Vö p. 21.
21. §31-33: Jo.Cl. wijst met uiterste beslistheid alle innerlijke gespletenheid af en wijst op de onmogelijkheid met het ene oog naar de hemel en het andere naar de aarde te kijken. Vö p. 16.
22. 'Moeite en inspanning' oefenen hun overwegende invloed uit op heel het ethische leven. Uit hen groeien de deugden. Vö p. 193. Vgl. 1§29; 8§1; 4§121; 25§33 ; 26§24.
23. "'Wereldse omgang' noemt Jo.Cl. contacten volgens de in de maatschappij geldende principes ; onbehoorlijke omgang zijn contacten waarover men zich moet schamen en die schadelijk zijn voor wie de wereld ontvluchten." s
24. Onze tegenspelers zijn de demonen (1 §44). Wat zij overdag niet bereiken proberen ze 's nachts door dromen te realiseren. Ze wenden daarbij een drievoudige tactiek aan: 1) zij tonen ons onze verwanten, terwijl ze over ons treuren (§38); 2) zij geven zich uit voor profeten, die voorkennis hebben van de toekomst (§39-40); 3) ze nemen de gestalte aan van een engel van het licht of van martelaren (§ 42-43). Hun doel is wanhoop te wekken (§ 45). Voor al deze punten vinden we parallellen bij Evagrius, Antirrh. 14; 23; 1.913.18; 20 ; 50 en Protreptikos 1.Vö p.20-22 n 1 tot 8. Over rol van de demonen zie ook Th.Spíd. OCA 209 p. 225-231.
25. §36 Definitie van 'droom' (enhyption).
26. §37 Definitie van 'droombeeld' (phantasia).
27. De engel verkondigt ons pijnlijke dingen, straf en gerecht, de demonen verzwelgen ons in hoogmoed en vreugde (§42), om hun spel met ons te drijven en ons tenslotte te verdrinken. De laatste bedoeling van hun duivelse strategie is ons te brengen tot wanhoop, die alle verblijven in de monnikenstand als volledig zinloos laat ervaren (§45). Vö p. 21 n 3.
28. Opmerking: Na deze drie inleidende trappen wordt het beeld van een volmaakt monnikenleven in grote trekken reeds zichtbaar. In 1§10 worden vijf kenmerken van de monnik aangehaald: het engelachtige leven, hij houdt zich steeds en overal aan het woord van God, zijn bestaan is een voortdurend geweld de natuur aangedaan verbonden met de bewaking der zintuigen, de gehele mens wordt geheiligd (lichaam, mond, geest), in zijn ziel heerst treurnis omwille van het voortdurend denken aan de dood. 3§ 1 levert een aanvulling: waarbij het 'verborgen zijn' een belangrijk kenmerk is ('verlangen naar eenvoud', 'weigering van ijdelheid'). Positief is 'verlangen naar God', 'overvloed van liefde' en 'diep stilzwijgen' de signatuur van zulk leven. Vö p. 27 n 2.